

COVID-19 Pandemi Tedbirlerine Uyma/Uymama Davranışları*

Behaviors of Compliance/Non-Compliance with COVID-19 Measures

- Leyla DURSUN^a,
- Şahin DOĞAN^b

^aBilim Uzmanı,
Ankara, Türkiye
^bÇankırı Karatekin Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü,
Çankırı, Türkiye

Received: 02.02.2023
Received in revised form: 25.04.2023
Accepted: 26.04.2023
Available online: 31.08.2023

Correspondence:
Şahin DOĞAN
Çankırı Karatekin Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü,
Çankırı, Türkiye
sahindogan@karatekin.edu.tr

*Bu makale Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2022 yılında, Leyla Dursun tarafından Doç. Dr. Şahin Doğan danışmanlığında hazırlanan "Türk Toplumunda Covid-19 Pandemi Tedbirlerine Uyma Davranışları" başlıklı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

ÖZ Bu araştırmanın amacı COVID-19 döneminde, COVID-19 tedbir kurallarına uyma/uymama'ya yönelik davranışların araştırılmasıdır. Bu amaçla Türkiye genelinde 46 şehirden, 245 katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırmada, "COVID-19 Pandemi Tedbirlerine Uyma/Uymama Davranış Ölçeği" kullanılmıştır. Katılımcılara e-mail, WhatsApp, Instagram aracılığı ile form gönderilerek online anket uygulaması yapılmıştır. Verilerin faktör yapısını belirlemek amacıyla, açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda cevapların dört faktörde toplandığı görülmüştür. Bunlardan birinci faktör "kurallara uymama", ikinci faktör "temizlik kuralları", üçüncü faktör "mesafe kuralları" ve dördüncü faktör de "temastan kaçınma" olarak adlandırılmıştır. Dört faktörün açıkladıkları toplam varyans oranı %60,285'dir. Cinsiyet temelli yapılan ikili karşılaştırmalar (t-test) sonucunda, üç faktörde anlamlı farklar olduğu sonucu çıkmıştır. Yaş, eğitim, medeni durum, meslek grupları arasında yapılan ikili karşılaştırmada (tek yönlü ANOVA) gruplar arasında anlamlı farklar olduğu sonucu çıkmıştır. Aylık kazanç temelli yapılan ikili karşılaştırma sonucunda dört faktörde de anlamlı bir fark çıkmadığı görülmüştür. Katılımcıların %77,1 COVID-19 aşısının olunması gerektiğine inanmaktadır. Aşı olma oranlarına bakıldığında en yüksek oranı 2 doz aşı olanlar oluşturmaktadır (%61,6). COVID-19 veya mutasyonlarından herhangi birine hiç yakalanmayanların oranı %72,2, COVID-19 olanlar %23,7 ve her ikisine yakalananların oranı ise %2'dir. COVID-19 salgınından dolayı katılımcıların en çok kayıp verdikleri yakınları kardeşleridir (%47).

Anahtar Kelimeler: COVID-19 algısı; COVID-19 davranış; COVID-19 pandemi; COVID-19 önlemleri

ABSTRACT The purpose of this research is to investigate the behaviors towards complying/non-complying with the COVID-19 rules during the COVID-19 period. For this purpose, 245 participants from 46 cities across Turkey were reached. In the study, the "COVID-19 Pandemic Measures Compliance/Non-Compliance Behavior Scale" was used. An online survey was conducted by sending the form to the participants via e-mail, WhatsApp, and Instagram. Exploratory factor analysis was performed to determine the factor structure of the data. As a result of the analysis, it was seen that the answers were collected in four factors. The first factor was named "non-compliance with the rules", the second factor was "hygiene rules", the third factor was "distance rules" and the fourth factor was "avoidance of contact". The total variance rate of the four factors is 60,285%. As a result of gender-based pairwise comparisons (t-test), it was concluded that there were significant differences in three factors. In the pairwise comparison (one-way ANOVA) between age, education, marital status, and occupational groups, it was concluded that there were significant differences between the groups. As a result of the pairwise comparison based on monthly earnings, it was seen that there was no significant difference in all four factors. 77.1% of the participants believe that they should be vaccinated against COVID-19. Considering the rates of vaccination, the highest rate is formed by those who are vaccinated with 2 doses (61.6%). The rate of those who have never been caught with COVID-19 or any of its mutations is 72.2%, 23.7% with COVID-19, and 2% of those who have both. The relatives of the participants who lost the most due to the COVID-19 epidemic are their siblings (47%).

Keywords: COVID-19 perception; COVID-19 behavior; COVID-19 pandemic; COVID-19 precautions

EXTENDED ABSTRACT

Throughout history, there have been many pandemic epidemics covering many countries and continents. COVID-19 was declared a global pandemic by the World Health Organization on March 11, 2020, after its emergence in Wuhan, China in December 2019 and spread to the whole world in a short time. Social distance and social isolation practices have emerged with the first COVID-19 case in our country as well.

The purpose of this research is to investigate the behavior of complying with the precautions to be taken during the COVID-19 epidemic process in Turkey. Investigation of behaviors to comply with COVID-19 measures is important in terms of ending the epidemic process as quickly as possible. Although different studies have been carried out in this area, no study has been found using a scale on compliance or non-compliance with the COVID-19 precautionary rules. For this reason, our study aims to contribute to the literature.

Due to the research being prepared and implemented during the COVID-19 pandemic process, the survey questions prepared through the Google Forms application were delivered to the participants via e-mail, WhatsApp, and Instagram applications.

The questionnaire technique, one of the quantitative methods, was used in the research. Survey questions consist of a total of 33 questions, including 6 questions about demographic data, 1 question about the city of residence, 22 five-point Likert-type behavior questions, and 4 questions regarding participants' attitudes towards the vaccine, how many doses they have been vaccinated for or not, whether they have been caught COVID-19 or any of its mutations, whether they have lost a relative due to COVID-19.

The questions were first asked 150 people online as a pilot application. After the necessary corrections were made, the questionnaire was applied to 245 people. The survey was applied to the civilians and the data were obtained from 46 provinces. In the research, the "COVID-19 Pandemic Measures Compliance / Non-Compliance Behavior Scale" prepared by Şahin Doğan was used. Research data were analyzed in the SPSS-26 package program. T-test and one-way ANOVA techniques were used to test the differences between groups in the analyses.

For the "COVID-19 Pandemic Measures Compliance/non-compliance Behavior Scale", questions using Likert-type five-point response categories were asked. These responses are "Always", "Often", "Sometimes", "Rarely", and "Never". For the factor analysis, rotated component analysis was used. After removing the cyclical and low-value questions, a total of 19 questions remained. As a result of the analysis, it was seen that the factors were distributed into four sub-dimensions. The first factor was named "*non-compliance with the rules*", the second factor was "*hygiene rules*", the third factor was "*distance rules*" and the fourth factor was "*contact avoidance*". The total variance rate of the four factors is 60,285%

As a result of gender-based pairwise comparisons (t-test), it was concluded that there were significant differences in the dimensions of *non-compliance with the rules*, *cleaning rules* and *social distance rules*. The scores of women complying with the rules are significantly higher than the men.

It is seen that, in age-based comparisons (one-way ANOVA), the age variable was not effective in the sub-dimensions of *cleaning rules* and *not following the rules*, while *social distance rules* and *avoidance of contact* are effective in sub-dimensions. It was concluded that those aged 31-35 pay the most attention to these rules, while those aged between 18-24 pay the least attention to the behavior of complying with the cleaning rules. In terms of contact avoidance behaviors, participants in the 25-30 age range differ from those in the 31-35, 36-40, 41-45, and 46-50 age ranges. Those between the ages of 25-30 pay more attention to social distance rules than other groups.

In terms of the marital status variable (one-way ANOVA), singles' mean scores for *non-compliance with precautionary rules* are significantly higher than married ones. In other words, single people follow the precautionary rules less than married people. While there was no significant difference between the groups in the behaviors towards *complying with the clean rules*, it was concluded that the married people paid significantly more attention than the singles in the behaviors towards *complying with the social distance*. On the contrary, it was concluded that single people pay more attention to the rules than married people in behaviors towards avoiding contact.

In education level-based comparisons (one-way ANOVA), it is seen that those with undergraduate and higher education differ in favor of those with undergraduate and higher education compared to those with secondary and high school education graduates. In other words, the behavior of those with undergraduate and higher education to comply with the COVID-19 rules is significantly lower than the other groups. In terms of *cleaning rules*, those who are secondary school education graduates follow the cleaning rules more than those who are high school and undergraduate or higher education graduates. There was no significant difference between the groups in the behavior of *social distance rules*. When *contact avoidance* behaviors are examined, it is seen that those with an undergraduate or higher education level pay more attention to contact avoidance rules than other groups.

In the comparisons made on the basis of an occupation (one-way ANOVA), it is seen that the occupational group that meets the COVID-19 precautionary rules the least is the student group, while the most compatible group is housewives. The scores of housewives complying with the rules are significantly higher than the students. There was no significant difference in other occupational groups. Although there is an arithmetic difference between the average scores of behavior toward complying with *the cleaning rules* during the COVID-19 process, this difference does not reach the level of statistical significance. When the *social distance rules* behavior mean scores are compared (one-way ANOVA), it is seen that the mean scores of housewives are significantly higher than students. While housewives form the occupational group that mostly comply with the social distance rules, students form the occupational group that meets the distance rules the least.

77.1% of the participants believe that they should be vaccinated against COVID-19. Considering the rates of vaccination, the highest rate is formed by those who are vaccinated with 2 doses (61.6%). The rate of those who have never been caught with COVID-19 or any of its mutations is 72.2%, 23.7% with COVID-19, and 2% of those who have both. The relatives of the participants who lost the most due to the COVID-19 epidemic are their siblings (47%).

Pandemi, salgın hastalıklara verilen genel bir isimdir. Tarih boyunca farklı ülkeleri, kıtaları saran birçok pandemik salgın yaşanmıştır. 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkarak kısa sürede tüm dünyaya yayılmasıyla birlikte, 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19 küresel pandemi olarak ilan edilmiştir. Ülkemizde de ilk COVID-19 vakasının görülmesiyle birlikte sosyal mesafe ve sosyal izolasyon uygulamaları ortaya çıkmıştır. Bütün ülkeler bir taraftan kendi vatandaşlarını almış oldukları önlemlerle korumaya çalışırken diğer taraftan da birbirleri ile organize hareket etmeye çalışmışlardır.

İlk çıktığı zamanlarda özellikle maske ve yoğun bakım ünitelerinde kullanılması gereken malzeme yetersizliği önemli bir problem olmuştur. Bu dönemde ülkeler, siyasi otoriteler aracılığıyla birbirlerine karşılıklı ya da karşılıksız olarak destekte bulunmuşlardır. Tüm dünyada, iletişim araçlarının tümü ile verilen mesaj maske kullanımına, mesafeye ve hijyene önem verilmesi olmuştur.

“Evde Kal” çağrısı ve sokağa çıkma kısıtlamalarının uygulanması toplum üzerinde birçok yönden değişimlere sebebiyet vermiştir. Bunları sıralamak gerekirse; fiziksel, psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomi, eğitim, siyasi, sağlık, çekirdek aile ve geniş aile gibi ilişkileri de kapsayan birçok toplumsal olgu karşımıza çıkmaktadır. Alınan tedbirler, iş yerleri, okullar, sosyal alanlar, park ve piknik alanları gibi insanların toplu halde buldukları mekânların kapatılması ile başlamıştır. Salgın döneminde ev, yeniden keşfedilen bir yapı haline gelmiştir. Ev içerisindeki iletişimlerde, normal zamandaki ‘sosyalleşme’ süreçlerinden farklı olarak, izolasyonun hayatlarına eklenmesinden sonra yeni değişimler ortaya çıkmıştır.¹ Evde genellikle temizlikle en çok ilgilenen ‘anne’ figürüne daha çok iş payı düşerken, normal zamanda bu konuyla ilgilenmeyen aile bireyleri de temizlik faktörüne zamanla dâhil olmuşlardır. Normal zamandan daha çok temizlik yapma, evi daha çok havalandırma, kişisel temizlik, sürekli dokunulan eşyaların dezenfekte edilmesi gibi davranışlar hayatın bir gerekliliği olmuştur. COVID-19 Pandemisiyle birlikte hayatımıza uyulması gereken birçok kural ve davranışlar girmiştir.

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de COVID-19 salgını sürecinde, alınan önlemlere uyma/uymama davranışlarının araştırılmasıdır. Hayata mecburi olarak dâhil olan kuralların hangi ölçülerde uygulandığı veya uygulanmadığı, sıklık derecesi ve toplumun bu konudaki bilinç seviyesinin ölçülmesi amaçlanmaktadır. Amacımız doğrultusunda hedef sorularımız şu şekildedir:

- COVID-19 pandemi kurallarına, insanların uyma dereceleri hangi düzeydedir?
- Bu süreçte insanların dışarı çıkma sebepleri nelerdir?
- Bu süreçte insanların birbirleri ile aralarına koydukları sosyal mesafe nedir?
- Bu süreçte insanların birbirlerini ziyaret ettikleri süreler nedir ve hangi amaçladır?
- Dezenfektan, maske, kolonya kullanımı gibi tedbirlere uyma davranışları nasıldır?
- COVID-19 aşısına karşı tutumları nasıldır ve aşı olup olmama konusundaki kararları hangi yöndedir?
- Sosyal davranışlarında bir değişiklik meydana gelmekte midir?
- Temizlikle alakalı davranışları nasıldır?

COVID-19 salgınının yoğun olduğu günler geride kalmış olmakla beraber bugünlerde de insanların yoğun olduğu hastane gibi kapalı alanlarda maske kullanılmaktadır. Hastalık zaman zaman yeniden nüksetmektedir. Bu nedenle COVID-19 hâlâ güncelliğini korumaktadır. 2020 yılında Çin’de başlayan salgı-

¹ Ejder Okumuş, “Afetleri Çok Yönü Okumanın Önemi”, *Küresel Salgınlara Farklı Bakışlar*, ed. Ejder Okumuş, Eskiye Yay., Ankara 2020, s. 26.

nının tüm dünyaya üç ay gibi kısa bir sürede yayılmasıyla birlikte COVID-19 salgınında, bütün dünya ülkeleri gibi, bizim ülkemiz de çeşitli tedbirler ile salgına karşı mücadele vermektedir. Süreç boyunca önlemlerde çeşitli değişiklikler olmaktadır. Salgına karşı yapılan çalışmalar ile yayılma hızının olduğu dönemlerde, daha sıkı genel önlem ve kısıtlamalar uygulanırken, salgın hızının yavaşladığı ve vaka sayılarının azaldığı dönemlerde kısmi, daha esnek önlem ve kısıtlamalar uygulanmaktadır.

Alınan önlemler, çeşitli kısıtlamaları içerdiği zamanlarda toplumun gündelik hayatında büyük değişimlere sebebiyet vermiştir. İşletmelerin kapanması, ticaretin mecburi ihtiyaçlar dışındaki kısmının yavaşlaması, bazı sektörlerin tamamen durması, işsizliğin artmasına, sosyolojik, psikolojik ve sosyal travmalara da sebebiyet vermektedir. Bireylerin içinde buldukları bu durumlarla birlikte uyulması gereken önlemlere özen gösterilmesi sürecin en sağlıklı şekilde bitmesi ve gündelik hayatlarına geri dönebilmeleri için büyük önem taşımaktadır.²

Literatüre baktığımızda COVID-19'la ilgili değişik çalışmaların yapıldığını görmekteyiz. Bunlardan bir kısmı kitap olarak yayınlanmıştır. Ejder Okumuş'un editörlüğünü yaptığı "*Küresel Salgınlara Farklı Bakışlar - Psikolojik, Sosyolojik, Dinî, Kültürel, Tarihi, Hukuki ve Siyasi Analizler*"³ başlıklı kitap bu alanda ilk çıkan ve en kapsamlı teorik çalışmalardan biridir. Seda Kalem'in "COVID-19 Döneminin Getirdiği Kısıtlamalara Uyuma/Uymama Davranışlarını Belirleyen Etmenler Üzerine"⁴ başlıklı makalesi, başlık olarak bizim çalışmamıza benzemekle beraber teorik bir çalışmadır. Mustafa Samastı'nın "Salgınlarda Davranış Biçimleri" başlıklı makalesi,⁵ Berkan Güngör'ün "Türkiye'de COVID-19 Pandemisi Süresince Alınan Önlemler..."⁶ Osman Sağdıç ve diğerleri yapmış oldukları çalışma⁷ teorik çalışmalardır. Saha araştırması olarak Halit Emin Alıcılar ve diğerleri yapmış oldukları çalışma betimsel bir çalışmadır.⁸ Yine Mustafa İnce ve Mesut Yılmaz'ın pandemi dönemindeki toplumsal etkileşim üzerine yapmış oldukları saha araştırması da betimsel bir çalışmadır.⁹ Bu çalışmaların bir kısmı teorik diğer kısmı ise saha araştırması olarak güzel araştırmalardır. Bunlardan başka da değişik çalışmalar yapılmıştır. Bizim yapmış olduğumuz çalışma "**COVID-19 Tedbirlerine Uyuma/Uymama'ya Yönelik Davranışlar**" ölçek geliştirilerek yapılan ilk saha araştırmasıdır. Bu nedenle alana özgün bir katkı yapmayı amaçlamaktadır.

1. COVID-19 PANDEMİSİ

Okumuş'un da belirttiği gibi COVID-19 sağlıkla ilgili bir olay olarak başlamıştır. Toplumda en çok etkilediği, insanları en çok korkuttuğu ve zarar verdiği yönü sağlık olmakla birlikte, hayatın her bir boyutunu da ayrı ayrı etkilemiştir. Bundan dolayı sadece sağlık biliminin yöntemleriyle çözümlenebilecek

² Mehmet Şükrü Nar, "Covid-19 Salgını ve Dönüşümün Etkisi: Şimdi ve Sonrası", *İmgelem Dergisi*, 2020, c.4, sayı: 2,s. 367.

³ Okumuş, "Afetleri Çok Yönlü Okumanın Önemi", s. 13-50.

⁴ Seda Kalem, "Covid 19 Döneminin Getirdiği Kısıtlamalara Uyuma/Uymama Davranışlarını Belirleyen Etmenler Üzerine", *Hukuk Kuramı Dergisi*, 2020, c. 7, sayı: 1-2, s.77-89.

⁵ Mustafa Samastı, "Salgınlarda Davranış Biçimleri", *Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Pandemisinin Doğru Yönetimi Konusunda Eğitilmesi ve Normalleşme Sürecine Katkısının Sağlanması Proje Kitabı*, İbn Haldun Üniversitesi Yay., İstanbul 2020, s. 57-66.

⁶ Berkan Güngör, "Türkiye'de COVID-19 Pandemisi Süresince Alınan Önlemlerin Kriz Yönetimi Perspektifinden Değerlendirilmesi", *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2020, c. 4, sayı: 4, s. 818-851.

⁷ Osman Sağdıç vdğr., "Gıda Güvenliği Açısından COVID-19 Etmeni SARS-CoV-2'nin Değerlendirilmesi ve Korunma Yöntemleri", *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2020, sayı: 18, s. 927-933.

⁸ Halit Emin Alıcılar - Gülşen Güneş - Meltem Çöl, "Toplumda Covid-19 Pandemisiyle İlgili Farkındalık, Tutum ve Davranışların Değerlendirilmesi", *Estüdam Halk Sağlığı Dergisi*, 2020, c. 5, Covid-19 Özel Sayısı, s. 1-16.

⁹ Mustafa İnce - Mesut Yılmaz, "COVID-19 Salgını Sürecinde Türkiye'de Değişen Toplumsal Etkileşimler Üzerine Bir Araştırma", *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, sayı: 11, s. 160-86.

bir durum değildir, bir afet durumudur. İlk defa ortaya çıkan COVID-19 pandemi sürecine çok yönlü bakmak bir ihtiyaç, bir zorunluluktur.¹⁰

Sosyoloji dalının önemi, bu gibi afet ve olağanüstü durumlarda daha da çok karşımıza çıkmaktadır. Sosyolojik bakış açısı, toplumun bütün sınıflarına, kurumlarına, yapılarına kısacası toplum içerisinde her ne barındırıyororsa hepsini geniş bir çerçeveden gözlemleyerek, araştırarak, niceliksel ve niteliksel veriler ile raporlar.

İnsanlar, kırsal alanda koloniler ve küçük gruplar halinde yaşayan bir yapıdaydı. Tarıma başlamaları, hayvanları evcilleştirmeye ve yetiştirmeye başlamaları ile çeşitli bakteri ve virüslerle bir arada yaşamaya başlamış oldular. Böylece enfeksiyonel hastalıklar, hayvanlar ile insanlar arasında kolaylıkla geçiş sağlayabilecek bir hale gelmiş oldu.¹¹ Tarihteki salgınları (veba, kolera, ebola, çiçek, sifilis, sıtma, tüberküloz, grip, aids gibi) araştırıp anlamak, hem sürecin daha verimli ve sağlıklı geçmesine yardımcı olacak, hem de sonuca ulaşmada yol gösterici olabilecektir.¹²

Köpek ile kızamık, inek ile difteri ve tüberküloz, ormanların yok edilmesiyle parazitler, vahşi toprakların yok edilmesi ve çöp yığınlarının oluşması ile fare gibi hayvanların insanlara daha yakın yaşama-ya başlaması gibi durumlar oluştu. Bu hayvanlar (fare, sivrisinekler, sıçanlar, kene ve pireler) tifo, veba, tularemi, tifüs ve sıtma gibi hastalıklar oluşturmaktadır.¹³

Tarihte veba (kara ölüm), kolera, İspanyol gribi ve tüberküloz, çiçek hastalığı, sıtma, çocuk felci ile aids gibi hastalıklar, ortaya çıktığı dönemde büyük insan kaybına neden olmuş büyük salgınlardır. Yakın zamana bakıldığında Cumhuriyetin ilk yıllarında COVID-19 gibi frengi hastalığı yaşanmıştır ve o da insandan insana bulaşan bir hastalıktır.¹⁴

1.1. COVID-19 SÜRECİ GÜNDELİK HAYAT İÇERİSİNDE RİSKLER

Aslan, COVID-19'u küresel bir salgın olmasından kaynaklı, tüm dünyada bütün tabakaları etkilemesi ve hayatlarını değişime uğratmasından dolayı bu süreci "post pandemi" olarak ifade etmekte ve gündelik hayat içerisindeki riskleri aşağıdaki tabloda belirtmektedir.¹⁵

TABLO 1: Post pandemik süreçte bazı davranışlar ve risk düzeyleri.

Düşük Risk	Orta Risk	Yüksek Risk
Kargo ve Posta Açmak	Restoranda açık ortamda yemek	Kalabalık caddede yürümek
Yemek siparişini almak	Kütüphane-müzelere gitme	Hastane ve kuaförde beklemek
Yakıt almak	Otelde iki gece konaklama	Başkasının evinde yemek yemek
Tenis oynamak	Market alışverişi	İbadethaneye gitmek
Kamp yapmak	Yürüyüş, koşu ve bisiklet	Bir hafta ofiste çalışmak
Golf oynamak	Çocuk parkında bir saat geçirmek	Yaşlı arkadaş, akraba ve cenaze evi ziyaretleri
Kalabalık olmayan bir ortamda mangal yakmak	Çocukları okul, kamp, kreşe göndermek	Plaja veya halka açık yüzme havuzuna girmek

¹⁰ Okumuş, "Afetleri Çok Yönlü Okumanın Önemi", s. 15.

¹¹ Ufuk Akçığıt, Ufuk - Elif Özcan Tok, *Türkiye Bilim Raporu*, TÜBA Yay., Ankara 2020, s. 43.

¹² Hülya Parıldar, "Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları", *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 2020, sayı: 30 (ek sayı), s. 20.

¹³ Rengin Erdal, "İlk Pandemi Corona Değil", *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 2020, c. 30, Özel Sayı, s.183.

¹⁴ Ersin Afacan - Nazmi Avcı, "Koronavirüs (Covid-19) Örneği Üzerinden Salgın Hastalıklara Sosyolojik Bir Bakış", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2020, c. 7, sayı: 5, s. 1-14.

¹⁵ Recep Aslan, "Covid-19: Yeni Dönemin Nano Habercisi", *Ayrıntı Dergisi*, 2020, c. 8, sayı: 90, s. 70.

Tablo 1’de ifade edildiği gibi toplumdaki bireylerin birbirleriyle iletişime geçme ve eylemde bulunmalarının dereceleri hangi risk grubuna dâhil olduklarını da belirlemektedir. Toplu ortamlarda ne kadar çok bulunulursa, toplumsal mekânlar ne kadar sık ziyaret edilirse riskin düzeyi de o oranda artış göstermektedir. Sosyal faaliyetler arasından seçim yapılırken, bireysel olarak veya devamlı bir arada bulunan insanlar ile toplu aktivite ve ortamları tercih eden insanlar arasındaki farklar da kişilerin risk tablosundaki yerlerini belirlemektedir.

1.2. COVID-19 SALGININDAN TEMEL KORUNMA YOLLARI VE TEDBİRLER

Salgından korunmaya yönelik önlemlerde önemli olan ilk olarak doğru bilgilerin topluma ulaştırılmasıdır. Teknolojiyi bu süreçte doğru kullanmak, salgının kısa sürede bitmesine yardımcı olacaktır. Doğru bilgileri aktarırken toplumsal değerler çerçevesinde ifade edilmiş olması da son derece önemlidir¹⁶

Afet ve kriz zamanlarında bütün ülkelerde bir acil durum çağrısı yapılır ve acil durum planlamasına geçilir. Aşağıdaki acil durum aşamalarına bakalım ve COVID-19 çerçevesinde bakıldığında nasıl değerlendirilebiliriz, inceleyelim.¹⁷

1. Planlama ekibi kurulması: Sağlık Bakanlığı surveyans çalışmaları ile bir ekip kurmuştur.

2. Sorunun boyutunun belirlenmesi: Testler en hızlı şekilde yapılarak, vaka sayıları saptanmaya çalışılmıştır.

3. Bir plan oluşturulması: Test yapabilecek hastane ve polikliniklere karar verilip toplum bilgilendirilmiş, COVID-19 Bilim Kurulu kurulmuştur ve alınması gereken önlemler yayınlanmıştır.

4. Planın sınanması: Alınan önlemler ve testler sonucunda vaka sayılarında artış veya azalış yüzde-leri belirlenmeye çalışılmıştır.

5. Planın devamlı güncellenmesi: Vaka sayılarına göre yeni önlemler alınmış, bazılarının süre ve uygulanış şekillerinde esnemeler veya katılışmalar yapılmıştır.

Türkiye’de Sağlık Bakanlığı COVID-19 salgını daha Türkiye’ye gelmeden takibini yapmış ve ülkemize gelir gelmez COVID-19 Bilim Kurulunu kurarak önlemler almaya başlamış ve süreç boyunca da çok yoğun çalışmıştır. Salgın ile ilgili bilgi verilmesi için ALO 184 Korona Danışma Hattı kurulmuş ve 112 sağlık ekipleri gece gündüz tempolu şekilde çalışmışlardır. Filyasyon ekipleri ile hastalığın yayılımı önlenmeye çalışılmıştır. Karantina uygulamaları yapılmaya başlanmış ve süreç hastaneden sonra Aile Hekimlerince de tek tek kontrol edilmeye çalışılmıştır¹⁸ Sosyal medya ve tüm iletişim araçları aracılığı ile yapılan duyuruların yanı sıra Sağlık Bakanlığı tarafından “hayat eve sığar mobil uygulaması” oluşturularak toplumun COVID-19 ile ilgili bilgilendirilmesi sağlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti salgınla mücadelede “Hiçbir virüs, alınacak tedbirlerden daha güçlü değildir” söylemi ile tedbir amaçlı önlemler alan bir politika izlemiştir. Aynı zamanda “Evde Kal” ve “Hayat Eve

¹⁶ Mustafa Samasti, “Salgınlarda Davranış Biçimleri”, *Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Pandemisinin Doğru Yönetimi Konusunda Eğitilmesi ve Normalleşme Sürecine Katkısının Sağlanması Proje Kitabı*, İbn Haldun Üniversitesi Yay., İstanbul 2020, s. 58.

¹⁷ Güngör, “Türkiye’de Covid-19 Pandemisi Süresince Alınan Önlemlerin Kriz Yönetimi Perspektifinden Değerlendirilmesi”, s. 825.

¹⁸ Banuçiçek Yücesan- Özcan Özkan, Özcan, “COVID-19 Pandemi Sürecinin Sağlık Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, c. 3, Covid-19 Özel Sayısı, s. 134-139.

Sığar” sloganları kullanılmıştır. Türkiye küresel bir duruma dönüşen COVID-19 salgınına, ulusal ölçekte “tedbir politikası” çerçevesinde önlemler alarak kontrol altına almaya çalışmıştır.¹⁹

Sağlık Bakanlığının ön planda olduğu bu süreçte, virüs ülkemizde henüz görülmemişken alınan büyük önlemlere ve hazırlıklara bakıldığında: Koronavirüs Bilim Kurulu ve Operasyon Merkezi kuruldu, COVID-19 rehberi hazırlandı. Salgının başkenti olan Vuhan uçuşları durdurularak, Çin’den ve diğer ülkelerden gelen tüm uçuşlarda termal kameralarla taramalar yapılarak karantina uygulamaları gerçekleştirildi. Devam eden haftalarda hastalığın yoğun olarak yayıldığı ülkelerin bütün uçuşları tamamen durduruldu. Çeşitli sebeplerle gerçekleştirilen bütün uçuşlarda da karantina uygulamaları yapıldı.²⁰ Ülkemizde ilk vaka görülene kadar (11 Mart 2020) alınan önlemler bu şekilde gerçekleştirilmiştir.

Pandeminin yoğun olarak yaşandığı zamanlarda ülkemizde de şehirlerarası ve şehir içi seyahat kısıtlamaları uygulanmıştır. Sokağa çıkma yasağı dönemlerinde, kısıtlamalardan hemen önce köylerde veya şehirden uzak sakin kırsal alanlarda kalabilecek evleri olanlar oralara kısa süreliğine göç etmişlerdir²¹

Türkiye’de ilk sokağa çıkma yasakları Zonguldak ile beraber 30 büyükşehirde uygulanmıştır. Devamında birer ay arayla 65 yaş üstü ve kronik rahatsızlığı olanlara ve 20 yaş altına sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. Belirli saatler içerisinde dışarı çıkmalarına müsaade edilmiştir. Son süreçte de Türkiye geneline belirli saatlerde yasaklar uygulanmıştır. Alışveriş ve çalışma saatlerine belirli saatler içerisinde izin verilmiştir.²² Kılıç ve diğerlerinin “Evde Kal” sürecinde yapmış oldukları araştırmada, virüsten korunmaya yönelik en yüksek alınan önlemin el yıkama üzerine olduğu sonucuna varmışlardır.²³ Pandemi döneminde alınan kararlara bakıldığında bazı kuralların yasaklar çerçevesinde ve sonucunda yaptırım uygulanan nitelikler taşıdığı, bazı çağrılarının ise tavsiye niteliği taşıdığı görülmektedir.²⁴

İş yerleri, devletin mecbur kıldığı kurallar ve tavsiyelere ek olarak, kendi bünyesi içerisinde alternatif önlemler almaya çalışarak, evden çalıştırabileceği kişileri eve yönlendirerek, çalışma ortamındaki kişi sayısını en aza indirmeye çalışarak, düzenli ateş ölçümleri, düzenli maske kullanımı gibi önemli önlemlerin takibini yapmaya çalışmıştır.²⁵

Aksoy ve diğerleri yapmış oldukları araştırma bulgularına göre, çalışanların bir kısmı pandemi döneminde hijyen ve temizliğe, maskeye, sosyal mesafeye dikkat ederken, diğer bir kısmının eski düzende çalışmaya devam ettikleri ifade edilmiştir.²⁶ El temizliğine dikkat edilmelidir, sabun ile 20 saniye boyunca yıkanmalı, sabunun olmadığı durumlarda kolonya ve dezenfektan kullanılmalıdır. “Sosyal mesafe” kuralı olarak belirlenen en az 1 m uzakta bulunulmalıdır. Sağlık kuruluşlarına, hasta sayısı fazla olması ve bulaşma riski fazla olduğu için sadece acil durumlarda gidilmelidir. Seyahat sonrası 14 gün içerisinde solunumla alakalı bir sorun yaşanır veya COVID-19 semptomlarına benzer rahatsızlıklar oluşursa,

¹⁹ Menaf Turan - Hicran Hamza Çelikyay, “Türkiye’de COVID-19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2020, c. 3, sayı:1, 3, s. 12.

²⁰ Fatih Budak - Şerif Korkmaz, “COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği”, *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 2020, sayı: 1, s. 72.

²¹ Nar, “Covid-19 Salgını ve Dönüşümün Etkisi: Şimdi ve Sonrası”, s. 372.

²² İnce - Yılmaz, “COVID-19 Salgını Sürecinde Türkiye’de Değişen Toplumsal Etkileşimler Üzerine Bir Araştırma”, s. 166.

²³ Mahmut Kılıç, Güllü Uslu Kılıç- Şerife Ok, “Covid-19 Pandemisi Evde Kal Uygulaması: Toplumun Tutum ve Davranışları”, *Bozok Tıp Dergisi*, 2021, c. 11, sayı: 1, s. 75.

²⁴ Kalem, “Covid 19 Döneminin Getirdiği Kısıtlamalara Uyuma/Uymama Davranışlarını Belirleyen Etmenler Üzerine”, s. 81.

²⁵ Şeyhmus Aksoy - Nihal Mamatoğlu, “COVID-19 Salgın Döneminde Örgütlerde Güvenlik İkliminin İş Güvenliği Uzmanları Perspektifinden Değerlendirilmesi”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2020, c. 7, sayı: 5, s. 32.

²⁶ Aksoy - Mamatoğlu, “COVID-19 Salgın Döneminde Örgütlerde Güvenlik İkliminin İş Güvenliği Uzmanları Perspektifinden Değerlendirilmesi”, s. 32.

maske takıp önlem alır vaziyette test vermeye gidilmeli, seyahat boyu durumdan doktora bilgi verilmedir.²⁷

Gıda ve kapalı ürünlerde, virüslü kişinin teması bulunması ihtimaline karşı, dışarıda gıda tüketirken çalışan personelin maske ve eldiven kullanımına dikkat edilirken, kapalı ambalajlı ürünlerin ve meyve sebzelerin iyi bir şekilde yıkanarak tüketilmesi gerekmektedir. Özellikle kısıtlamaların olduğu dönemlerde kişilerin, alışverişe çıkarken planlı bir liste ile her evden bir kişi çıkacak şekilde kendilerini ayarlamaları gerekmektedir. Dışarıdan eve gelen her bireyin de ellerini en az 20 saniye sabunla yıkaması çok önem teşkil etmektedir.²⁸

Türkiye'nin salgınla mücadelede zorlandığı durumlar olduğu gibi, AB ve ABD devletlerinde özellikle pandeminin en başındaki verilerini gözlemlediğimizde, salgınla mücadelede çok zorlandıklarına ve sistemlerinin yetersiz kaldığına şahit olmaktayız. Gelişmişlik seviyesi ile ters orantılı olan bu durumun sebeplerine baktığımızda sağlık hizmetinde daha çok özel hastanelerin ön planda olduğunu ve pandemi gibi, aşı gibi nadir yaşanabilen faktörlere, kâr payı düşük olduğu için yatırım yapmamalarının etkili olduğunu görüyoruz. Aynı şekilde Fransa, İngiltere, İspanya ve İtalya gibi büyük ülkelerde de sorunlar yaşanmıştır, özellikle salgının ilk zamanlarında bu ülkeler de salgın karşısında yetersiz kalmışlardır.²⁹

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM YAKLAŞIMI

Türk toplumunda COVID-19 Pandemi tedbirlerine uyma/uymama davranışlarının incelenmesi, uygulamaların anlamlandırılması ve sürecin incelenmesi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada temel amaç, salgın sürecinin en önemli noktası olan tedbirlere uyma/uymama davranışlarının, toplumda algılanış biçimi ve süreç içerisinde uygulanma düzeyinin somut bir şekilde ortaya konulmasıdır. Bunun için **“COVID-19 Pandemi Tedbirlerine Uyma/Uymama Davranış Ölçeği”** geliştirilmiş ve somut sayısal verilere ulaşmak için niceliksel araştırma yöntemlerinden anket tekniği uygulanarak veri toplanmıştır. Araştırma e-mail, Instagram ve WhatsApp uygulamaları ile sınırlıdır. Pandemi döneminde yüz yüze anket uygulama imkânı olmadığı için veriler Google formlar aracılığı ile toplanmıştır.

2.1. ÇALIŞMA GRUBU

Çalışma COVID-19 pandemi sürecinde hazırlanıp uygulanması nedeniyle, katılımcılara internet üzerinden ulaşmanın daha uygun olduğu düşünülmüştür. Bu sebeple araştırmanın evreni araştırmacının sosyal medya etki alanı ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın örneklemini internet ortamında araştırmaya destek olmayı kabul ederek, anket sorularını cevaplayan 245 gönüllü katılımcı oluşturmaktadır. Anket sivil halka uygulanmıştır. Çankırı Karatekin Üniversitesi Etik Kuruluna saha araştırması için başvuru yapılmış ve 19.11.2021 tarihinde etik kurul onayı alınmıştır. Veriler izin alınan tarihten itibaren 20.11.2022-10.12.2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Google Forms uygulaması üzerinden hazırlanan anket soruları e-mail, WhatsApp ve Instagram uygulamaları aracılığı ile katılımcılara ulaştırılmıştır.

²⁷ Komisyon, *COVID-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Rehberi*, Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Ankara 2020.

²⁸ Osman Sağdıç vdğr., “Gıda Güvenliği Açısından COVID-19 Etmeni SARS-Cov-2'nin Değerlendirilmesi ve Korunma Yöntemleri”, *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2020, sayı: 18, s. 931.

²⁹ Zeki Karataş, “COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme”, *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2020, c. 4, sayı: 1, s. 548.

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Veri toplama aracı olarak, anket uygulaması yapılmıştır. Sorular, önce 150 kişiye pilot uygulaması şeklinde online olarak yöneltilmiştir. Pilot uygulama yapıldıktan sonra yanlış anlaşılmiş veya anlaşıl-mamış sorular üzerinde tekrar düşünülmüş ve gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra 245 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmada Şahin Doğan'ın hazırlamış olduğu "COVID-19 Pandemi Tedbirleri-ne Uyuma/Uymama Davranış Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma verileri SPSS-26 paket programında ana-liz edilmiştir.

2.3. COVID-19 ÖLÇEĞİ

COVID-19 ölçeği için, 5'li likert tipi davranış soruları kullanılmıştır. Bunlar "Her zaman", "Sıklıkla", "Ara Sıra", "Nadiren", "Hiç" şeklindedir. Sorular olumlu ve olumsuz olmak üzere iki şekilde sorulmuştur. Olumlu sorulardan "Her zaman" beş puan, "Sıklıkla" dört puan, "Ara Sıra" üç puan, "Nadiren", "Hiç" bir puan üzerinden değerlendirilmiştir. Olumsuz sorularda ise tersi bir puanlama yapılmıştır. Araştırmada nicel yöntemlerden anket tekniği uygulanmıştır. Soru kâğıdı, 6 demografik soru, 1 ikamet ettiği il ile ilgili soru, 22 tane beşli likert tipi davranış sorusu, katılımcıların aşya yönelik tutumları, kaç doz aşı oldukları veya olmadıkları, COVID-19 veya mutasyonlarından herhangi birine yakalanıp yaka-lanmadıkları, COVID-19'dan dolayı bir yakınını kaybedip kaybetmediği ile ilgili 4 soru olmak üzere top-lam 33 sorudan oluşmaktadır.

2.4. AÇIMLAYICI FAKTÖR ANALİZİ SONUÇLARI

Verilerin açımlayıcı faktör analizine uygunluğunun test edilmesi için öncelikle: KMO ve Bartlett's testine bakılmıştır. KMO katsayısının 0,60 ve üzerinde olması örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu anlamına gelir. Yapılan test sonucu örneklem uygunluğu iyi düzey olan 0,70'in üzerinde 0,849 olarak bulunmuştur. Analize tabi tutulan maddelerin/değişkenlerin tutarlılığını ölçen Bartlett's küresellik testi istatistiksel olarak anlamlı ($\chi^2=1981,276$, $sd=171$, $p<,0001$) çıkması verilerin birbiri ile ilişkili olduğunu ve KMO'nun yüksek çıkması veri sayısının faktör analizi için yeterli olduğunu göstermektedir (Tablo 2).

TABLO 2: KMO ve Bartlett's testi değerleri.

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy. Özdeğer		,849
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1981,276
	df	171
	Sig.	,000
	Approx. Chi-Square	,849

Tablo 5'te belirtildiği gibi faktör analizi için temel bilişenler analizi dik döndürme yöntemi (rotated component analysis) kullanılmıştır. Binişik olan ve düşük değer alan sorular çıkarıldıktan sonra geriye toplam 19 soru kalmıştır. Yapılan analiz sonucunda faktörlerin dört alt boyuta dağıldıkları görülmüştür. 1. faktörde 9, 2. faktörde 3 ve 4. Faktörde de yine 3 soru bulunmaktadır. Bunlardan birinci faktör "*Kural-lara Uymama*" ikinci faktör "*Temizlik Kuralları*", üçüncü faktör "*Mesafe Kuralları*" ve dördüncü faktör de "*Temastan Kaçınma*" olarak adlandırılmıştır.

TABLO 3: Faktör alt boyutları ve açıkladıkları toplam varyans miktarları.

Faktörler	Özdeğer	Kümülatif %
1. Faktör	25,503	25,503
2. Faktör	13,249	38,752
3. Faktör	11,623	50,375
4. Faktör	9,910	60,285

Tablo 3’de de görüldüğü gibi oluşan dört faktörün açıkladıkları toplam varyans oranı % 60,285’dir. Faktörlerin ayrı ayrı açıkladıkları varyans miktarlarına bakıldığında, birinci faktörün % 25,503’nü, ikinci faktörün % 13,249’nu, üçüncü faktörün % 11,623’nü ve dördüncü faktörün ise % 9,910’nu açıkladığı görülmektedir.

TABLO 4: Faktör maddelerinin betimsel istatistiği.

Faktör maddeleri	\bar{X}	SD	N
1. Korona nedeniyle evde sürekli temizlik yaptık/yapıyoruz.	3,8490	,95688	245
2. Evden dışarı çıkıp geldiğimde korona korkusuyla dış aldım/alıyorum.	3,5714	1,14877	245
3. Evde her nereye dokunsam hemen elimi yıkadım/yıkıyorum.	3,2367	1,35240	245
4. Korona günlerinde evde çok sıkıldım ve hava almak için dışarı çıktım. T	3,0776	1,08554	245
5. Korona döneminde dışarı çıkıp geldiğimde elbiselerimi değiştirdim/değiştiriyorum.	3,9878	1,15759	245
6. Korona günlerinde arkadaşlarımla beraber evde sohbet ettim. T	3,8245	1,11520	245
7. Korona döneminde kimseyle tokalaşmadım.	2,5020	1,55137	245
8. Korona döneminde alışveriş için dışarı çıktım.	3,2286	1,20654	245
9. Korona döneminde arkadaşlarımla beraber olmak için dışarı çıktım. T	3,9102	1,15238	245
10. Korona döneminde yakın akrabalarımı ziyaret ettim. T	4,1184	,95721	245
11. Korona döneminde komşularımı ziyaret ettim. T	4,4612	,83195	245
12. Korona döneminde cenaze evine taziye için gittim. T	4,5959	,78666	245
13. Korona döneminde misafirlğe gittim. T	4,3469	,84327	245
14. Korona döneminde misafir kabul ettim. T	4,1633	,91765	245
16. Korona döneminde maske kullandım.	4,7265	,68556	245
19. Korona döneminde düğün, nişan gibi törenlere katıldım. T	4,1388	,91723	245
20. Korona döneminde kimseyle kucaklaşmadım.	2,4449	1,49933	245
21. Korona döneminde sosyal mesafeye dikkat ettim.	4,2776	,92135	245
22. Korona döneminde kalabalık ortamlardan uzak durdum.	4,1143	,99754	245

Tablo 4’deki ters sorular t harfi ile gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında faktör sorularının en yüksek puan ortalamasının 4,46 en düşük puan ortalamasının ise 2,44 olduğu görülmektedir.

TABLO 5: Soruların faktör yük değerleri.

	Faktör yük değerleri			
	1	2	3	4
14. Korona döneminde misafır kabul ettim.	,806			
9. Korona döneminde arkadaşlarımla beraber olmak için dışarı çıktım.	,781			
6. Korona günlerinde arkadaşlarımla beraber evde sohbet ettim.	,761			
13. Korona döneminde misafırılığa gittim.	,739			
11. Korona döneminde komşularımı ziyaret ettim.	,734			
10. Korona döneminde yakın akrabalarımı ziyaret ettim.	,695			
4. Korona günlerinde evde çok sıkıldım ve hava almak için dışarı çıktım.	,662			
19. Korona döneminde düğün, nişan gibi törenlere katıldım.	,617			
12. Korona döneminde cenaze evine taziye için gittim.	,535			
2. Evden dışarı çıkıp geldiğimde korona korkusuyla duş aldım.		,816		
3. Evde her nereye dokunsam hemen elimi yıkadım.		,806		
1. Korona nedeniyle evde sürekli temizlik yaptık/yapıyoruz.		,704		
5. Korona döneminde dışarı çıkıp geldiğimde elbiselerimi değiştirdim.		,671		
21. Korona döneminde sosyal mesafeye dikkat ettim.			,742	
16. Korona döneminde maske kullandım.			,709	
22. Korona döneminde kalabalık ortamlardan uzak durdum.			,646	
20. Korona döneminde kimseyle kucaklaşmadım.				,848
7. Korona döneminde kimseyle tokalaşmadım.				,788
8. Korona döneminde sadece alışveriş için dışarı çıktım.				,652
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. a. Rotation converged in 5 iterations.				

Tablo 5'teki faktör yük değerlerine bakıldığında sadece 12. sorunun faktör yük değerinin ,53 olduğu diğer bütün soruların ,60'ın üzerinde olduğu görülmektedir.

2.5. COVID-19 PANDEMİ TEDBİRLERİNE UYMA/UYMAMA ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİ

COVID-19 Pandemi Tedbirlerine Uyma/Uymama ölçeğinin güvenilirlik derecesini ölçmek için "güvenirlilik testi" uygulanmıştır. Yapılan test sonucunda "Cronbach Alpha" güvenilirlik katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur. Alpha katsayısının yüksek olması sorular arasındaki iç tutarlılığın ve homojenliğin iyi düzeyde olduğu anlamına gelir. *Kurallara uymama* davranışının güvenilirliği 0,89, *temizlik kuralları* davranışının güvenilirliği 0,77, "*mesafe kuralları*" davranışının güvenilirliği 0,73 ve "*temastan kaçınma*" davranışının güvenilirliği 0,67 olarak bulunmuştur.

3. BULGULAR VE YORUM

TABLO 6: Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin frekans dağılımları.

Değişkenler	Sayı	%	Değişkenler	Sayı	%
Cinsiyet			Meslek		
Kadın	128	52,2	İşçi	41	16,7
Erkek	117	47,8	Memur	17	6,9
Yaş	Sayı	%	Esnaf	10	4,1
18-24	56	22,9	Serbest Meslek	13	5,3
25-30	53	21,6	Emekli	10	4,1
31-35	46	18,8	Ev Hanımı	49	20,0
36-40	28	11,4	Öğretmen	32	13,1
41-45	28	11,4	Çiftçi	2	,8
46-50	16	6,5	İşsiz	18	7,3
51 ve üzeri	18	7,3	Öğrenci	32	13,1
Medeni durum	Sayı	%	Diğer	21	8,6
Evlili	141	57,6	Aylık kazanç	Sayı	%
Bekâr	97	39,6	3000 TL ve altı	30	12,2
Eşinden Ayrılmış	7	2,9	4001-5000 TL	30	12,2
Eğitim	Sayı	%	5001-6000 TL	28	11,4
İlkokul Mezunu ve Altı	15	6,1	6001 TL ve üzeri	75	30,6
Ortaokul Mezunu	24	9,8	Düzenli kazanç yok	82	33,5
Lise Mezunu	54	22,0			
Üniversite Mezunu ve Üzeri	152	62,0			

Genel Toplam: 245 Kişi

Tablo 6'ya bakıldığında katılımcıların %52,2 oranda kadın, %47,8 oranda erkek olduğu anlaşılmaktadır. Yaş değişkenine bakıldığında katılımcıların 18-24 yaş aralığında olanlar %22,9'unu 25-30 yaş aralığında olanlar 21,6'sını 31-35 yaş aralığında olanlar %18,8'ini oluşturmaktadır. 36-40 yaş aralığında olanlar ile 41-45 yaş aralığında olanların oranı %11,4 oranla aynı düzeydedir. 46-50 yaş aralığında olanların oranı %6,5, 51 ve üzeri yaş aralığında olanlar ise %7,3'ü oluşturmaktadır.

Medeni durum ve eğitim durumlarına baktığımızda katılımcıların %57,6'sını evliler, %39,6'sını bekârlar, %2,9'u da eşinden ayrılmış olanlar oluşturmaktadır. Katılımcıların %6,1'i ilkökul mezunu ve altı, %9,8'i ortaokul, %22'si lise mezunuyken %62 oranla en çok üniversite mezunu ve üzeri bulunmaktadır.

Meslek değişkenimiz de en büyük oranı %20 ile ev hanımları oluştururken, %16,7 oranda işçi, %13,1 oranda öğretmen ve aynı oranda %13,1 öğrenciler ağırlıktadır. Daha az oranlarda olan meslek gruplarına bakıldığında, memur %6,9 esnaf ve emekli %4,1 serbest meslek %5,3 çiftçi %8 işsizler %7,3 ve diğer seçeneğini işaretleyenler de %8,6'luk oranı oluşturmaktadır.

Son olarak aylık kazanç değişkenini incelediğimizde 3000 TL ve altı seçeneği ile 4001-5000 TL seçeneğinin %12,2 ile aynı oranda olduklarını görmekteyiz. 5001-6000 TL %11,4'lük kısmı oluştururken en yüksek oranları %30,6 ile 6000 TL ve üzeri, %33,5'lik oranla da düzenli kazancı bulunmayan katılımcılar oluşturmaktadır.

İllere göre frekans dağılımına bakıldığında toplamda 46 ilden katılım sağlanmıştır. %33,5 oran ile en fazla Ankara, %22,9'luk oranla ikinci sırada Çankırı, %6,9'luk oranla üçüncü sırada Artvin, %5,7'lik bir oranla dördüncü sırada İstanbul gelmektedir. %4'lük bir oranla son sırada gelen ve oranı eşit olan il sayımız fazladır. Sayfa sınırlamasından dolayı illerin frekans dağılımlarını tablo halinde veremiyoruz.

KİŞİSEL ÖZELLİKLER

3.1. CİNSİYET

TABLO 7: Cinsiyete göre COVID-19 sürecinde tedbir kurallarına uymama puanlarının karşılaştırılması (T-Test).

Kurallara Uymama	N	\bar{X}	S	t	Sd	p
Kadın	128	1,72	0,53			
Erkek	117	2,14	0,80	-4,84	243	0,0001
Toplam	245					

Tablo 7'de görüldüğü üzere kadın ve erkeklerin Covid-19 kurallarına uymama puan ortalamalarına bakıldığında kadınların 1,72, erkekleri ise 2,14 puana sahip olduğu görülmektedir. Fark, istatistiksel olarak erkeklerin lehine anlamlıdır ($p < 0,0001$). Farklı bir ifade ile erkeklerin kadınlara göre kurallara uymama davranış düzeyleri daha yüksektir.

TABLO 8: Cinsiyete göre COVID-19 sürecinde temizlik kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (T-Test).

Temizlik Kuralları	N	\bar{X}	S	t	Sd	p
Kadın	128	3,86	,77			
Erkek	117	3,44	,97	3,74	243	0,0001
Toplam	245					

Tablo 8'de görüldüğü üzere kadın ve erkeklerin temizlik kurallarına uyma davranış puan ortalamalarına bakıldığında, kadınların 3,86, erkeklerin ise 3,44 puana sahip olduğu görülmektedir. Fark, istatistiksel olarak kadınların lehine anlamlıdır ($p < 0,0001$). Tablo sonuçlarına göre kadınların erkeklere oranla temizlik kurallarına daha fazla uydukları görülmektedir.

TABLO 9: Cinsiyete göre COVID-19 sürecinde sosyal mesafe kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (T-Test).

Mesafe Kuralları	N	\bar{X}	S	t	Sd	p
Kadın	128	4,58	,47			
Erkek	117	4,13	,83	5,25	243	0,0001
Toplam	245					

Tablo 9'da görüldüğü üzere kadın ve erkeklerin sosyal mesafe kurallarına uyma davranış puan ortalamaları kadınların 4,58, erkeklerin ise 4,13'tür. Fark, istatistiksel olarak kadınların lehine anlamlıdır ($p < 0,0001$). Farklı bir ifade ile kadınlar erkeklere oranla COVID-19 sürecinde temizlik kurallarına daha fazla dikkat etmektedirler.

TABLO 10: Cinsiyete göre COVID-19 Sürecinde temastan kaçınma puanlarının karşılaştırılması (T-Test).

Temastan Kaçınma	N	\bar{X}	S	t	Sd	p
Kadın	128	2,73	1,14			
Erkek	117	2,70	1,08	,212	243	,833
Toplam	245					

Tablo 10'da görüldüğü üzere COVID-19 sürecinde temastan kaçınma puan ortalamaları kadınların 2,73, erkeklerin ise 2,70'dir. Yapılan test neticesinde kadınların temastan kaçınma kurallarına uyma tutum puan ortalamaları aritmetik olarak erkeklerden yüksek olmakla beraber fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır ($p > 0,83$).

3.2. YAŞ

TABLO 11: Yaşa göre COVID-19 sürecinde tedbir kurallarına uymama puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Kurallara Uymama	N	\bar{X}	S	F	Sd	p
1-18-24	56	2,14	,82			
2-25-30	53	2,04	,66			
3-31-35	46	1,81	,60			
4-36-40	28	1,78	,66			
5-41-45	28	1,77	,76	1,983	6	,069
6-46-50	16	1,86	,56			
7-51 ve üzeri	18	1,75	,59			
Toplam	245	1,92	,70			

Tablo 11'de görüldüğü üzere yaşa göre kurallara uymama davranış puan ortalamaları arasında aritmetik olarak fark olmakla beraber fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır ($p > 0,069$).

TABLO 12: Yaşa göre COVID-19 sürecinde temizlik kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Temizlik Kuralları	N	\bar{X}	S	F	Sd	p
1-18-24	56	3,71	,90			
2-25-30	53	3,84	,75			
3-31-35	46	3,71	,93			
4-36-40	28	3,72	,84			
5-41-45	28	3,39	1,05	1,453	6	,195
6-46-50	16	3,43	,81			
7-51 ve üzeri	18	3,33	,98			
Toplam	245	3,66	,89			

Tablo 12'de görüldüğü üzere yaşa göre temizlik kurallarına uyma davranış puan ortalamaları arasında aritmetik olarak fark olmakla beraber bu fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır ($p > 0,195$).

TABLO 13: Yaşa göre COVID-19 sürecinde sosyal mesafe kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Mesafe Kuralları	N	\bar{X}	S	F	Sd	p	İkili karşılaştırma *
1-18-24	56	4,04	,93				3
2-25-30	53	4,44	,54				
3-31-35	46	4,58	,50				1
4-36-40	28	4,45	,66				
5-41-45	28	4,42	,59	1,450	6	,007	
6-46-50	16	4,33	,93				
7-51 ve üzeri	18	4,44	,49				
Toplam	245	4,37	,70				

* Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

Tablo 13’de görüldüğü üzere yaşa göre sosyal mesafeye uyma davranış puan ortalaması en yüksek olan grup 4,58 oranla 31-35 yaş aralığı, en düşük olan grup ise 4,04 puan ile 18-24 yaş aralığıdır. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır($p<0,007$). Guruplar arasındaki farkı görmek için yapılan ikili karşılaştırma sonucunda 18-24 yaş aralığı ile 31-35 yaş aralığı arasında 31-35 yaş aralığı lehine fark olduğu görülmüştür. Analiz sonuçlarından 31-35 yaş aralığında olanların sosyal mesafe kurallarına en fazla dikkat eden grup olduğu buna karşılık 18-24 yaş aralarındaki gurubun ise en az dikkat eden grup olduğu sonucu çıkmaktadır.

TABLO 14: Yaşa göre COVID-19 sürecinde temastan kaçınma kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Temastan Kaçınma	N	\bar{X}	S	F	Sd	p	İkili karşılaştırma *
1-18-24	56	2,82	1,00				
2-25-30	53	3,19	1,06				3, 4, 5, 6
3-31-35	46	2,43	1,13				
4-36-40	28	2,53	1,08				
5-41-45	28	2,48	1,18	2,729	6	,014	
6-46-50	16	2,54	1,27				
7-51 ve üzeri	18	2,61	,96				
Toplam	245	2,72	1,11				

*Varyansları eşit olduğu için LSD testi uygulanmıştır.

Tablo 14’de görüldüğü üzere analiz sonucunda yaşa göre COVID-19 sürecinde temastan kaçınma kurallarına uyma davranış puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu sonucu çıkmaktadır($p<0,014$). Yaptığımız ikili karşılaştırma analizi sonucunda 25-30 yaş aralığındaki katılımcıların, 31-35, 36-40, 41-45 ve 46-50 yaş aralığındaki katılımcılarla anlamlı düzeyde farklılaştığını görüyoruz. Farklı bir ifade ile 25-30 yaş aralığındaki katılımcıların sosyal mesafe kurallarına uyma davranışları diğer yaş gruplarından anlamlı düzeyde yüksektir.

3.3. MEDENİ DURUM

Anket sorularımızda “eşi ölmüş” şeklinde bir seçenekte bulunuyordu fakat bu seçeneği işaretleyen katılımcı bulunmamaktadır. Tablolarımız üç seçenek üzerinden değerlendirilmeye alınmıştır.

TABLO 15: Medeni durumlarına göre COVID-19 sürecinde tedbir kurallarına uymama puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Kurallara Uymama	N	\bar{X}	S	F	Sd	p	İkili karşılaştırma *
1.Evli	141	1,76	,60				
2.Bekâr	97	2,15	,79	9,048	2	,0001	1
3.Eşinden Ayrılmış	7	2,06	,66				
Toplam	245	1,92	,70				

*Varyansları eşit olduğu için LSD testi uygulanmıştır.

Tablo 15’de görüldüğü üzere bekâr olanların kurallara uymamaya yönelik davranış puan ortalamaları 2,15, evlilerin 1,76 ve eşinden ayrılmış olanların ise 2,06’dır. Fark istatistiksel olarak bekârların lehine anlamlıdır ($p < 0,0001$). Analiz sonucunda bekârların evlilere oranla COVID-19 tedbir kurallarına daha az uydukları sonucu çıkmaktadır.

TABLO 16: Medeni durumlarına göre COVID-19 sürecinde temizlik kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Temizlik Kuralları	N	\bar{X}	S	F	Sd	p
1.Evli	141	3,65	,90			
2.Bekâr	97	3,69	,87	,941	2	,392
3.Eşinden Ayrılmış	7	3,21	1,11			
Toplam	245	3,66	,89			

Tablo 16’da görüldüğü üzere analiz sonucunda medeni duruma göre temizlik kurallarına uymaya yönelik algılar arasında aritmetik olarak fark olmakla beraber istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı sonucu çıkmaktadır ($p > 0,39$).

TABLO 17: Medeni durumlarına göre COVID-19 sürecinde sosyal mesafe kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Mesafe Kuralları	N	\bar{X}	S	F	Sd	p	İkili karşılaştırma *
1.Evli	141	4,51	,57				2
2.Bekâr	97	4,20	,77	8,448	2	,0001	
3.Eşinden Ayrılmış	7	3,80	1,30				
Toplam							

* Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

Tablo 17’de görüldüğü üzere Analiz sonuçlarına göre sosyal mesafe kurallarına uymaya yönelik davranış puan ortalamaları evlilerin 4,51, bekârların 4,20 ve eşinden ayrılmış olanların ise 3,80’dir. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,0001$). Yapılan ikili karşılaştırma sonucunda evliler ile bekârlar arasında evlilerin lehine fark olduğu sonucu çıkmıştır. Farklı bir ifade ile evliler bekârlara oranla sosyal mesafe kurallarına daha fazla uymaktadırlar.

TABLO 18: Medeni durumlarına göre COVID-19 sürecinde temastan kaçınma kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Temastan Kaçınma	N	\bar{X}	S	F	Sd	p	İkili karşılaştırma* **
1.Evli	141	2,51	1,09				
2.Bekâr	97	3,02	1,06	6,462	2	,002	1
3.Eşinden Ayrılmış	7	2,95	1,28				
Toplam	245	2,72	1,11				

*Varyansları eşit olduğu için LSD testi uygulanmıştır.

Tablo 18’de görüldüğü üzere analiz sonuçlarına göre COVID-19 sürecinde temastan kaçınma kurallarına uymaya yönelik davranış puan ortalamaları evlilerin 2,51, bekârların 3,02 ve eşinden ayrılmış olanların ise 2,95’dir. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,002$). Yapılan ikili karşılaştırma sonucunda evliler ile bekârlar arasında bekârların lehine fark olduğu sonucu çıkmıştır. Farklı bir ifade ile bekârlar evlilere oranla temastan kaçınma kurallarına daha fazla uymaktadırlar.

3.4. EĞİTİM DÜZEYİ

TABLO 19: Eğitim düzeyine göre COVID-19 sürecinde tedbir kurallarına uymama puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Kurallara Uymama	N	\bar{X}	S	F	Sd	p	İkili karşılaştırma *
1.İlkokul mezunu ve altı	15	1,79	,68				
2.Ortaokul mezunu	24	1,54	,45	5,507	3	,001	
3.Lise mezunu	54	1,77	,58				
4.Üniversite mezunu ve üzeri	152	2,05	,74				2,3
Toplam	245	1,92	,70				

* Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

Tablo 19’da görüldüğü üzere eğitim düzeyine göre COVID-19 kurallarına uymamaya yönelik davranış puan ortalamalarına bakıldığında ilkokul mezunu ve altı eğitim düzeyine sahip olanların 1,79, ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanların ise 1,54, lise düzeyinde eğitime sahip olanların 1,77 ve üniversite mezunu ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların ise 2,05 puana sahip oldukları görülmektedir. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,001$). Yapılan ikili karşılaştırma sonucunda üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların ortaokul ve lise düzeyinde eğitime sahip olanlarla üniversite ve üzeri eğitim alanların lehine farklılaştığı görülmektedir. Farklı bir ifade ile üniversite ve üzeri eğitim alanların COVID-19 kurallarına uyma davranışları diğer gruplardan anlamlı düzeyde düşüktür. Üniversite ve üzeri eğitim alanların COVID-19 tedbir kurallarına uymamalarında gençlerin büyük çoğunluğu oluşturması etkili olabilir üniversite öğrencileri de kendilerini bu grupta görüyorlar.

TABLO 20: Eğitim düzeyine göre COVID-19 sürecinde temizlik kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Temizlik Kuralları	N	\bar{X}	S	F	Sd	p	İkili karşılaştırma *
1.İlkokul mezunu ve altı	15	3,93	,86				
2.Ortaokul mezunu	24	4,10	,63	2,973	3	,032	3,4
3.Lise mezunu	54	3,54	,91				
4.Üniversite mezunu ve üzeri	152	3,60	,91				
Toplam	245	3,66	,89				

*Varyansları eşit olduğu için LSD testi uygulanmıştır.

Tablo 20’de görüldüğü üzere eğitim düzeyine göre temizlik kurallarına uymaya yönelik davranış puan ortalamalarına bakıldığında ilkokul mezunu ve altı eğitim düzeyine sahip olanların 3,93, ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanların 4,10, lise düzeyinde eğitime sahip olanların 3,54, üniversite mezunu ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların ise 3,60 puan ortalamasına sahip oldukları görülür. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,032$). Yapılan ikili karşılaştırma sonucunda ortaokul mezunu olanların lise ve üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanlarla ortaokul mezunu olanların lehine farklılaştığı görülür. Farklı bir ifade ile ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanlar lise ve üniversite ve üzeri eğitime sahip olanlardan daha fazla temizlik kurallarına uymaktadırlar.

TABLO 21: Eğitim düzeyine göre COVID-19 sürecinde sosyal mesafe kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Mesafe Kuralları	N	\bar{X}	S	F	Sd	p
1.İlkokul mezunu ve altı	15	4,26	,97			
2.Ortaokul mezunu	24	4,63	,62	2,279	3	,080
3.Lise mezunu	54	4,48	,68			
4.Üniversite mezunu ve üzeri	152	4,30	,68			
Toplam	245	4,37	,70			

Tablo 21’de görüldüğü üzere eğitim düzeyine göre sosyal mesafe kurallarına uymaya yönelik davranış puan ortalamaları ilkokul mezunu ve altı eğitim düzeyine sahip olanların 4,26, ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanların 4,63, lise düzeyinde eğitime sahip olanların 4,48, üniversite mezunu ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların ise 4,30 puan ortalamasına sahip oldukları görülür. Sosyal mesafe kurallarına uymaya yönelik davranışlar arasında aritmetik olarak fark olmakla beraber, fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır ($p > 0,08$).

TABLO 22: Eğitim düzeyine göre COVID-19 sürecinde temastan kaçınma kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Temastan Kaçınma	N	\bar{X}	S	F	Sd	p	İkili karşılaştırma *
1.İlkokul mezunu ve altı	15	1,91	,73				
2.Ortaokul mezunu	24	2,55	1,19	8,967	3	,0001	
3.Lise mezunu	54	2,30	1,05				
4.Üniversite mezunu ve üzeri	152	2,98	1,06				1,3
Toplam	245	2,72	1,11				

*Varyansları eşit olduğu için LSD testi uygulanmıştır.

Tablo 22’de görüldüğü üzere eğitim düzeyine göre temastan kaçınmaya yönelik davranış puan ortalamaları ilkokul mezunu ve altı eğitim düzeyine sahip olanların 1,91, ortaokul düzeyi eğitime sahip olanların 2,55, lise düzeyi eğitime sahip olanların 2,30, üniversite mezunu ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların ise 2,98 puana sahip oldukları görülür. Analiz sonucunda eğitim duruma göre temastan kaçınma kurallarına uymaya yönelik davranışlar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p < 0,0001$). Yapılan ikili karşılaştırma sonucunda üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahip olanlarla ve lise düzeyinde eğitime sahip olanlarla üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların lehine farklılaştığı görülür. Üniversite ve üzeri eğitim düzeyine

sahip olanların temastan kaçınma kurallarına diğer gruplardan daha fazla dikkat ettikleri sonucu çıkmaktadır.

3.5. MESLEK

TABLO 23: Meslekler göre COVID-19 sürecinde tedbir kurallarına uymama puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Kurallara Uymama	N	\bar{X}	S	F	Sd	p	İkili karşılaştırma *
1.İşçi	41	2,02	,82				
2.Memur	17	2,01	,75				
3.Esnaf	10	1,94	,53				
4.Serbest Meslek	13	2,24	,65				
5.Emekli	10	1,76	,72				
6.Ev Hanımı	49	1,57	,41	2,269	10	,015	10
7.Öğretmen	32	2,01	,69				
8.Çiftçi	2	2,05	,23				
9.İşsiz	18	1,80	,41				
10.Öğrenci	32	2,16	,74				6
11.Diğer	21	1,98	,96				
Toplam	245	1,92	,70				

*Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır

Tablo 23’de görüldüğü üzere meslek temelli yapılan ikili karşılaştırma sonuçlarına göre COVID-19 kurallarına uymamaya yönelik davranış puan ortalaması en yüksek olan grup 2,24’lük oranla öğrenciler en düşük olan grup ise 1,57’lik oranla ev hanımlarıdır. Fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,015$). Yapılan ikili karşılaştırma sonucunda ev hanımları ile öğrencilerin farklılaştığı görülür. Tablo sonuçlarına göre meslek grupları içerisinde COVID-19 sürecinde kurallara uymama davranışları en fazla öğrenci grubunda en düşük oran ise ev hanımlarında görülmektedir. Farklı bir ifade ile COVID-19 sürecinde kurallara en fazla ev hanımlarının dikkat ettiği görülmektedir.

TABLO 24: Meslekler göre COVID-19 sürecinde temizlik kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Temizlik Kuralları	N	\bar{X}	S	F	Sd	p
1.İşçi	41	3,76	,95			
2.Memur	17	3,61	,79			
3.Esnaf	10	3,72	,74			
4.Serbest Meslek	13	3,40	,89			
5.Emekli	10	3,87	1,00	,895	10	,539
6.Ev Hanımı	49	3,75	,82			
7.Öğretmen	32	3,53	,95			
8.Çiftçi	2	3,50	,70			
9.İşsiz	18	3,90	,80			
10.Öğrenci	32	3,67	,77			
11.Diğer	21	3,26	1,17			
Toplam	245	3,66	,89			

Tablo 24’de görüldüğü üzere Covid-19 sürecinde temizlik kurallarına uymaya yönelik davranış puan ortalamaları arasında aritmetik olarak fark olmakla beraber bu fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır ($p > 0,53$).

TABLO 25: Meslekler göre COVID-19 sürecinde sosyal mesafe kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Mesafe Kuralları	N	\bar{X}	S	F	Sd	p	İkili karşılaştırma
1.İşçi	41	4,17	,919				
2.Memur	17	4,45	,58				
3.Esnaf	10	4,23	,81				
4.Serbest Meslek	13	4,33	,69				
5.Emekli	10	4,40	,81				
6.Ev Hanımı	49	4,68	,46	2,254	10	,016	10
7.Öğretmen	32	4,51	,47				
8.Çiftçi	2	4,16	1,17				
9.İşsiz	18	4,42	,43				
10.Öğrenci	32	4,06	,81				
11.Diğer	21	4,26	,77				
Toplam	245	4,37	,70				

* Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

Tablo 25’de görüldüğü üzere sosyal mesafe kurallarına uymaya yönelik davranış puan ortalamalarına bakıldığında ev hanımlarının 4,68 ile en yüksek puana sahip oldukları buna karşılık öğrencilerin ise 4,06 oranla en düşük puana sahip oldukları görülmektedir. COVID-19 sürecinde mesafe kurallarına uymaya yönelik davranışlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,016$). Gruplar arasındaki farkların görülmesi için yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda ev hanımları ile öğrencilerin ev hanımlarının lehine farklılaştıkları görülmektedir. Ev hanımları sosyal mesafe kurallarına en fazla uyan meslek grubunu oluştururlarken öğrenciler mesafe kurallarına en az uyan meslek grubunu oluşturmaktadır.

TABLO 26: Meslekler göre COVID-19 sürecinde temastan kaçınma kurallarına uyma puanların karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Temastan Kaçınma	N	\bar{X}	S	F	Sd	p
1.İşçi	41	2,59	1,10			
2.Memur	17	2,88	1,17			
3.Esnaf	10	2,96	,77			
4.Serbest Meslek	13	2,69	1,16			
5.Emekli	10	2,46	1,13			
6.Ev Hanımı	49	2,42	1,14	1,587	10	,111
7.Öğretmen	32	2,68	1,07			
8.Çiftçi	2	2,00	,00			
9.İşsiz	18	3,46	1,01			
10.Öğrenci	32	2,94	1,02			
11.Diğer	21	2,73	1,21			
Toplam	245	2,72	1,11			

Tablo 26'da görüldüğü üzere COVID-19 sürecinde temastan kaçınma kurallarına uymaya yönelik davranış puan ortalamaları arasında aritmetik olarak fark olmakla beraber bu fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır ($p > 0,11$).

3.6. AYLIK KAZANÇ

TABLO 27: Aylık kazanç durumlarına göre COVID-19 sürecinde tedbir kurallarına uymama puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Kurallara Uymama	N	\bar{X}	S	F	Sd	p
1-3000 TL ve altı	30	2,02	,75			
2-4001-5 000 TL	30	1,88	,67			
3-5001-6000 TL	28	1,93	,72	1,249	4	,291
4-6001 TL ve üzeri.	75	2,03	,79			
5-düzenli kazancı yok	82	1,80	,58			
Toplam	245	1,92	,70			

Tablo 27'de görüldüğü üzere analiz sonucunda aylık kazanç durumuna göre COVID-19 kurallarına uymamaya yönelik davranış puan ortalamaları arasında aritmetik olarak fark olmakla beraber bu fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır ($p > 0,291$).

TABLO 28: Aylık kazanç durumlarına göre COVID-19 sürecinde temizlik kurallarına uyma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Temizlik Kuralları	N	\bar{X}	S	F	Sd	p
1-3000 TL ve altı	30	3,82	,96			
2-4001-5 000 TL	30	3,48	,85			
3-5001-6000 TL	28	3,80	,82	1,996	4	,096
4-6001 TL ve üzeri.	75	3,47	,99			
5-düzenli kazancı yok	82	3,78	,78			
Toplam	245	3,66	,89			

Tablo 28'de görüldüğü üzere analiz sonucunda aylık kazanç durumuna göre COVID-19 döneminde temizlik kurallarına uymaya yönelik davranış puan ortalamaları arasında aritmetik olarak fark olmakla beraber bu fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır ($p > 0,096$).

TABLO 29: Aylık kazanç durumlarına göre COVID-19 Sürecinde Sosyal Mesafe Kurallarına Uyma Puanlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Mesafe Kuralları	N	\bar{X}	S	F	Sd	p
1-3000 TL ve altı	30	4,31	,82			
2-4001-5 000TL	30	4,20	,77			
3-5001-6000TL	28	4,46	,53	,682	4	,605
4-6001 TL ve üzeri.	75	4,39	,72			
5-düzenli kazancı yok	82	4,40	,67			
Toplam	245	4,37	,70			

Tablo 29’da görüldüğü üzere analiz sonucunda aylık kazanç durumuna göre COVID-19 döneminde sosyal mesafe kurallarına uymaya yönelik davranış puan ortalamaları arasında aritmetik olarak fark olmakla beraber bu fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır ($p > 0,605$).

TABLO 30: Aylık kazanç durumlarına göre COVID-19 sürecinde temastan kaçınma puanlarının karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA).

Temastan Kaçınma	N	\bar{X}	S	F	Sd	p
1-3000 TL ve altı	30	2,83	1,04			
2-4001-5 000 TL	30	2,36	1,15			
3-5001-6000 TL	28	2,51	1,03	1,355	4	,250
4-6001 TL ve üzeri.	75	2,79	1,05			
5-düzenli kazancı yok	82	2,82	1,18			
Toplam	245	2,72	1,11			

Tablo 30’da görüldüğü üzere analiz sonucunda aylık kazanç durumuna göre COVID-19 döneminde temastan kaçınmaya yönelik davranış puan ortalamaları arasında aritmetik olarak fark olmakla beraber bu fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır ($p > 0,250$).

3.7. COVID-19 AŞISINA YÖNELİK TUTUMLAR

Bu bölümde katılımcıların COVID-19 sürecinde aşı olup olmamaları, aşıya bakış açıları, virüsü geçirip geçirmemiş olmaları, COVID-19 virüsünden dolayı bir yakınlarını kaybetmiş veya kaybetmemiş olma durumları, süreci nasıl geçirdikleriyle ilgili sorduğumuz dört sorunun frekans dağılımları yer almaktadır.

TABLO 31: COVID-19 aşısına yönelik tutumların frekans dağılımları.

Değişken	Sayı	%
Aşı olunmalı	189	77,1
Aşı olunmamalı	13	5,3
Kararsızım	39	15,9
Türk aşısını bekliyorum	4	1,6
Toplam	245	100,0

Tablo 31’de görüldüğü üzere COVID-19 aşısına yönelik tutumların frekans dağılımlarına bakıldığında, en yüksek oran %77,1 ile COVID-19 aşısının olunması gerektiğini düşünenlere aittir. Aşı olma konusunda kararsız olanlar %15,9 ile ikinci sıradadır. Üçüncü sırada aşı olunmaması gerektiğini düşünenler %5,3’ bulunmuştur. Aşı olunması gerektiğini düşünen fakat Türk aşısının çıkmasını bekleyenlerin oranı ise %1,6’dır.

TABLO 32: COVID-19 aşısı olma-olmama durumlarının frekans dağılımları.

Değişken	Sayı	%
1 doz oldum	12	4,9
2 doz oldum	151	61,6
3 doz oldum	44	18,0
4 doz oldum	8	3,3
Aşı olmadım	30	12,2
Toplam	245	100,0

Anket çalışması yapıldığında 65 yaş ve üzerine 4. Doz aşı uygulaması başlamıştır.

Tablo 32’de görüldüğü üzere en yüksek oran %61,6 ile 2Doz aşısı olanlardır. İkinci sırada 3Doz olanlar %18 oran ile yer almaktadır. Üçüncü sırada henüz aşı olmayanlar %12,2 oranla gelmektedir. 1Doz olanlar %4,9 oranla dördüncü sırada yer alırken, 4Doz olanların oranı %3,3’tür.

3.8. COVID-19 VEYA MUTASYON GEÇİRME DURUMLARI

TABLO 33: COVID-19 veya mutasyonlarından herhangi birine yakalanıp yakalanmama durumlarının frekans dağılımları.

Değişken	Sayı	%
COVID-19	58	23,7
Mutasyonlu COVID-19	5	2,0
İkisi de	5	2,0
Hayır yakalanmadım	177	72,2
Toplam	245	100,0

Tablo 33’de görüldüğü üzere COVID-19 veya mutasyonlarından herhangi birine yakalanmayanların oranı %72,2’dir. COVID-19 olanların oranı %23,7, mutasyonlu COVID-19 ve her ikisine birden yakalanmanın oranı ise eşit düzeyde %2’dir.

TABLO 34: COVID-19 veya mutasyonlarından dolayı bir yakınına kaybedenlerin frekans dağılımları.

Değişken	Sayı	%
Hayır	1	,4
Anne	2	,8
Baba	2	,8
Kardeş	116	47,3
Aile dostu/arkadaş	40	16,3
Komşu	28	11,4
Birinci derece akraba	28	11,4
Birkaçı	22	9,0
Diğer	6	2,4
Toplam	245	100,0

Tablo 34’de görüldüğü üzere COVID-19 salgınından dolayı katılımcıların en çok kayıp verdikleri yakınları %47 oranla kardeşleridir. İkinci sırada %16,3’le aile dostu, arkadaş gibi yakın çevre grubu gelmektedir. Üçüncü sırada komşu ve birinci derece akrabalar gelmektedir %11,4. En düşük oran bir katılımcının işaretlemeyle %4 oran ile hayır seçeneğine aittir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarih boyunca farklı ülke ve kıtaları saran pek çok pandemik salgın yaşanmıştır. 2019 Aralık ayında Çin’in Wuhan şehrinde ortaya çıkarak kısa sürede tüm dünyaya yayılmasıyla birlikte 11 Mart 2020’de Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19 küresel pandemi olarak ilan edilmiştir. Ülkemizde de ilk COVID-19 vakasının görülmesiyle birlikte sosyal mesafe ve sosyal izolasyon uygulamaları başlatılmıştır.

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de COVID-19 salgını sürecinde, alınması gereken önlemlere uyma/uymama davranışlarının araştırılmasıdır. COVID-19 önlemlerine uyma/uymama davranışlarının

araştırılması, salgın sürecinin en hızlı şekilde bitmesi açısından önem taşımaktadır. Bu alanda farklı çalışmalar yapılmış olmakla beraber, COVID-19 tedbir kurallarına uyma/uymama konusunda ölçek kullanılarak yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yaptığımız çalışma, alan yazınına bir katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Dört faktörden oluşan “COVID-19 Pandemi Tedbirlerine Uyma/Uymama Davranış Ölçeği”nin *kurallara uymama*, boyutu tedbirlere uymayan davranışlardan, *temizlik kuralları*, *sosyal mesafe kuralları* ve *temastan kaçınma* boyutları ise tedbir kurallarına uyan davranışlardan oluşmaktadır. Cinsiyet temelli yapılan analiz sonucunda (t-test) *kurallara uymama*, *temizlik kuralları* ve *sosyal mesafe kuralları* boyutlarında kadınlarla erkekler anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Kurallara uymama boyutunda erkekler kadınlardan erkeklerin lehine anlamlı derece de farklılaşmaktadır. Farklı bir ifade ile kadınlar kurallara daha fazla uymaktadır. Diğer iki boyutta da kadınlar erkeklerden daha fazla tedbir kurallarına uymaktadır. Dördüncü alt boyut olan *temastan kaçınma* davranışlarında kadınlarla erkekler arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır.

Yaş temelli yapılan karşılaştırmalarda (tek yönlü ANOVA) *kurallara uymama* ve *temizlik kuralları* alt boyutlarında yaş değişkeninin etkili olmadığı buna karşılık *sosyal mesafe kuralları* ve *temastan kaçınma* alt boyutlarında etkili olduğu görülmektedir. Temizlik kurallarına uyma davranışlarında 31-35 yaş aralığında olanların bu kurallara en fazla dikkat ettiği buna karşılık 18-24 yaş aralığında olanların ise en az dikkat ettiği sonucu çıkmıştır. Temastan kaçınma davranışlarında ise 25-30 yaş aralığındaki katılımcıların, 31-35, 36-40, 41-45 ve 46-50 yaş aralığındaki katılımcılarla farklılaştığını görüyoruz. 25-30 yaş aralığında olanlar sosyal mesafe kurallarına diğer gruplardan daha fazla dikkat etmektedirler.

Medeni durum değişkeni açısından bakıldığında (tek yönlü ANOVA) bekârların tedbir *kurallarına uymamaya* yönelik davranışları evlilerden anlamlı derece de yüksektir. Farklı bir ifade ile bekârlar evlilere oranla tedbir kurallarına daha az uymaktadır. *Temizlik kurallarına* uymaya yönelik davranışlarda gruplar arasında anlamlı bir fark çıkmazken *sosyal mesafeye* uymaya yönelik davranışlarda evlilerin bekârlardan anlamlı derecede fazla dikkat ettikleri sonucu çıkmıştır. *Temastan kaçınmaya* yönelik davranışlarda ise tam tersine bekârların evlilere oranla anlamlı derecede kurallara daha fazla dikkat ettikleri sonucu çıkmıştır.

Eğitim temelli yapılan karşılaştırmalarda (tek yönlü ANOVA) üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların ortaokul ve lise düzeyinde eğitime sahip olanlarla üniversite ve üzeri eğitim alanların lehine farklılaştığı görülür. Farklı bir ifade ile üniversite ve üzeri eğitim alanların COVID-19 kurallarına uyma davranışları diğer gruplardan düşüktür. *Temizlik kuralları* boyutunda ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanlar lise ve üniversite ve üzeri eğitime sahip olanlardan daha fazla temizlik kurallarına uymaktadır. *Sosyal mesafe kuralları* davranışlarında gruplar arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. *Temastan kaçınma* davranışlarına bakıldığında üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların temastan kaçınma kurallarına diğer gruplardan daha fazla dikkat ettikleri görülmektedir.

Meslek temelli yapılan karşılaştırmalarda (tek yönlü ANOVA) COVID-19 tedbir kurallarına en az uyan meslek grubunun öğrenci grubu olduğu buna karşılık en fazla uyan grubun ise ev hanımları olduğu görülmektedir. Ev hanımlarının kurallara uyma puanları öğrencilerden anlamlı derecede yüksektir. Diğer meslek gruplarında anlamlı derecede fark çıkmamıştır. COVID-19 sürecinde *temizlik kurallarına* uymaya yönelik davranış puan ortalamaları arasında aritmetik olarak fark olmakla beraber bu fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır. *Sosyal mesafe kuralları* davranış puan ortalamaları

karşılaştırıldığında (tek yönlü ANOVA) ev hanımlarının puan ortalamalarının öğrencilerden anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Ev hanımları, sosyal mesafe kurallarına en fazla uyan meslek grubunu oluştururken öğrenciler mesafe kurallarına en az uyan meslek grubunu oluşturmaktadır. COVID-19 sürecinde *temastan kaçınma* kurallarına uymaya yönelik davranış puan ortalamaları arasında aritmetik olarak farklar olmakla beraber bu farklar istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır. Aylık kazanç temelli yapılan ikili karşılaştırma sonucunda (tek yönlü ANOVA) dört faktörde de gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucu çıkmıştır.

Genel olarak bakıldığında kadınların erkeklere oranla daha fazla COVID-19 tedbir kurallarına uydıkları görülmektedir. Kadınların da çoğunluğu ev hanımlarından oluşmaktadır. Gençler tedbir kurallarına diğer yaş guruplarına ve diğer meslek guruplarına oranla daha az uymaktadırlar.

Katılımcıların %77,1 COVID-19 aşısının olunması gerektiğine inanmaktadır. Aşı olma oranlarına bakıldığında en yüksek oranı 2 doz aşı olanlar oluşturmaktadır(%61,6). COVID-19 veya mutasyonlarından herhangi birine hiç yakalanmayanların oranı %72,2, COVID-19 olanlar %23,7 ve her ikisine yakalananların oranı ise %2'dir. COVID-19 salgınından dolayı katılımcıların en çok kayıp verdikleri yakınları kardeşleridir (%47). COVID-19 pandemi tedbir kurallarına uyma/uymamaya yönelik araştırmamız bu alanda bir başlangıç mahiyetindedir konunun daha iyi anlaşılabilmesi için detaylı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Afacan, Ersin - Avcı, Nazmi, "Koronavirüs (COVID-19) Örneği Üzerinden Salgın Hastalıklara Sosyolojik Bir Bakış", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2020, c. 7, sayı: 5, ss. 1-14.
- Akçığıt, Ufuk - Tok, Elif Özcan, *Türkiye Bilim Raporu*, TÜBA Yay., Ankara 2020.
- Aksoy, Şeyhmus - Mamatoğlu, Nihal, "COVID-19 Salgın Döneminde Örgütlerde Güvenlik İkliminin İş Güvenliği Uzmanları Perspektifinden Değerlendirilmesi", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2020, c. 7, sayı: 5, ss. 26-37.
- Alıcılar, Halit Emin - Güneş, Gülsen - Çöl, Meltem, "Toplumda COVID-19 Pandemisiyle İlgili Farkındalık, Tutum ve Davranışların Değerlendirilmesi", *Estüdam Halk Sağlığı Dergisi*, 2020, c.5, Covid-19 Özel Sayısı, ss. 1-16.
- Aslan, Recep, "COVID-19: Yeni Dönemin Nano Habercisi", *Ayrıntı Dergisi*, 2020, c. 8, sayı: 90, ss. 69-74.
- Budak, Fatih - Korkmaz, Şerif, "COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği", *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 2020, sayı: 1, ss. 62-79.
- Erdal, Rengin, "İlk Pandemi Corona Değil", *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 2020, c. 30, Özel Sayı, ss. 182-85.
- Güngör, Berkan, "Türkiye'de COVID-19 Pandemisi Süresince Alınan Önlemlerin Kriz Yönetimi Perspektifinden Değerlendirilmesi", *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2020, c. 4, sayı: 4, ss. 818-851.
- İnce, Mustafa - Yılmaz, Mesut, "COVID-19 Salgını Sürecinde Türkiye'de Değişen Toplumsal Etkileşimler Üzerine Bir Araştırma", *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, sayı: 11, ss. 160-86.
- Kalem, Seda, "COVID-19 Döneminin Getirdiği Kısıtlamalara Uyma/Uymama Davranışlarını Belirleyen Etmenler Üzerine", *Hukuk Kuramı Dergisi*, 2020, c. 7, sayı: 1-2, ss. 77-89.
- Karataş, Zeki, "COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme", *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2020, c. 4, sayı: 1, ss. 3-17.
- Kılıç, Mahmut - Uslukılıç, Güllü - Ok, Şerife, "COVID-19 Pandemisi Evde Kal Uygulaması: Toplumun Tutum ve Davranışları", *Bozok Tıp Dergisi*, 2021, c. 11, sayı: 1, ss. 63-76.
- Komisyon, *COVID-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Rehberi*, Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Ankara 2020.
- Nar, Mehmet Şükrü, "COVID-19 Salgını ve Dönüşümün Etkisi: Şimdi ve Sonrası", *İmgelem Dergisi*, 2020, c. 4, sayı: 2, ss. 363-382.
- Okumuş, Ejder, "Afetleri Çok Yönü Okumanın Önemi", *Küresel Salgınlara Farklı Bakışlar*, ed. Ejder Okumuş, Eskiye Yay., Ankara 2020, ss. 13-50.
- Parıldar, Hülya, "Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları", *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 2020, sayı: 30 (ek sayı), ss. 19-26.
- Sağdıç, Osman - Kayacan, Selma - Dertli, Enes - Arıcı, Muhammet, "Gıda Güvenliği Açısından COVID-19 Etmeni SARS-CoV-2'nin Değerlendirilmesi ve Korunma Yöntemleri", *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2020, sayı: 18, ss. 927-933.
- Samastı, Mustafa, "Salgınlarda Davranış Biçimleri", *Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Pandemisinin Doğru Yönetimi Konusunda Eğitilmesi ve Normalleşme Sürecine Katkısının Sağlanması Proje Kitabı*, İbn Haldun Üniversitesi Yay., İstanbul 2020, ss. 57-66.
- Turan, Menaf - Çelikyay, Hicran Hamza, "Türkiye'de COVID-19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2020, c. 3, sayı: 1, ss. 1-25.
- Yücesan, Banuçiçek- Özkan, Özcan, "COVID-19 Pandemi Sürecinin Sağlık Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi", *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, c. 3, Covid-19 Özel Sayısı, ss. 134-139.